

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาและสถานภาพองค์ความรู้ของ ตำนานหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด

การศึกษารวบรวมและจัดเก็บข้อมูลตำนานหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดในภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อเสนอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมและศึกษาความเป็นมาของตำนาน และสถานภาพองค์ความรู้ของตำนานหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดที่ได้ผ่านการเก็บรวบรวมและศึกษามาแล้ว จากนักวิชาการและผู้รู้ในท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ประวัติความเป็นมาของตำนานหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด

ตำนานหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดหรือตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เป็นตำนานเรื่องเล่าที่แพร่หลายอยู่บริเวณชุมชนรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ระยะแรกคงเป็นตำนานเล่าปากต่อปากหรือตำนานมุขปาฐะมาก่อนจนประมาณสมัยอยุธยาตอนปลาย จึงเริ่มมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่เรียกตำนานเรื่องนี้ว่า “ย่อเข้าตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง” ซึ่งได้บันทึกไว้ในเอกสาร “สำเนาหนังสือครั้งกรุงเก่าว่าด้วยการพระราชทานที่กัลปนา” เอกสารนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่านำไปจากที่ใด ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่หอพระสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือเทศาภิบาล เล่ม ๓ แผ่นที่ ๑๔ วันที่ ๑ เดือนพฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) หน้า ๒๘-๓๓¹ เอกสารนี้ได้กล่าวถึงประวัติของสมเด็จพระเจ้าพะโคะหรือสมเด็จพระราชมนีสามีรามคุณูปมาจารย์ (สมัยนั้นยังไม่มีเรียกชื่อหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด) ตั้งแต่กำเนิด พญางูคายแก้ว การบรรพชาและอุปสมบท การเหยียบน้ำทะเลจืด การแสดงปริศนาธรรม พระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ การบูรณะวัดพะโคะและวัดคูหาสวรรค์หัวเมืองพัทลุง และการพระราชทานกัลปนาที่ภูมิตานและเข้าพระโยมสงฆ์ให้แก่วัดพะโคะ แต่อย่างไรก็ตามเอกสารตำนานเรื่องนี้ก็ยังเผยแพร่อยู่ในวงจำกัด จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ สมัยพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) เป็นเจ้าอาวาสวัดช้างให้หรือวัดราษฎร์บูรณะ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ได้คิดสร้างพระเครื่อง “ท่านช้างให้หรือท่านลังกา” อดีตเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดช้างให้ ซึ่งมีสถูปเป็นหลักไม้แก่นอยู่หน้าวัดช้างให้และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือกันมาก แต่ไม่ทราบประวัติความเป็นมา ครั้งหนึ่งในสมัยที่วัดช้างให้ยังเป็นวัดร้างปกคลุมด้วยป่ารก วันหนึ่งมีเด็กชายลูกชาวบ้านถูกพ่อไล่ตีวิ่งเข้ามา

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักงานรัฐมนตรี. ประชุมพระตำราบรมราชาพิศเพื่อกัลปนา สมัยอยุธยา ภาค ๑. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี. ๒๕๑๐. หน้า ๗๑.

บริเวณวัดข้างให้แล้วหายตัวไป พ่อและชาวบ้านใกล้เคียงได้เข้าไปค้นหาเด็ก ได้พบเด็กชาย เดินยิ้มหัวเราะอยู่และเด็กชายได้พูดขึ้นว่า “พ่อของมันดูร้ายไล่ทุบตีลูกไม่มีความสงสาร ภูเห็นแล้วอดสงสารไม่ได้จึงเอามันไปซ่อนไว้” พวกเขาบ้านตกใจมากเพราะเสียงที่พูดนั้นเป็นเสียงคนแก่ เด็กชายพูดต่อไปว่า “พวกสูไม่รู้จักกูหรือ กูชื่อว่าท่านเหยียบน้ำทะเลจืด เป็นศักดิ์สิทธิ์เจ้าของเขื่อนนี้ (สฎูป) พวกสูจะลองดีก็จงเอาน้ำเกลือใส่อ่างมากูจะทำให้ดู มีชาวบ้านผู้หญิงได้ปฏิบัติตามคำสั่งนั้น เด็กชายนั้นก็ยื่นเท้าลงเหยียบน้ำเกลือในอ่างทันที และบอกให้ชาวบ้านชิมน้ำเกลือนั้นดู ได้ประจักษ์ว่าน้ำนั้น มีรสจืดเป็นน้ำบ่อเป็นที่อัศจรรย์นัก¹

แต่อย่างไรก็ตามพระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) ก็ไม่ทราบว่าหลวงพ่อยเหยียบน้ำทะเลจืดคือใคร จึงได้ทำการสืบค้นจนพบว่าที่จังหวัดสงขลามีตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะเป็นพระอริยสงฆ์ผู้เหยียบน้ำทะเลจืด พระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) จึงได้เดินทางไปสืบค้นเรื่องนี้ที่วัดพะโคะ และได้ขอสำเนาเอกสาร เรื่อง “ย่อเข้าตำราหมื่นตราพระธรรมวิลาสเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง” จากวัดพะโคะไปศึกษาและได้ลงความเห็นเห็นว่าสมเด็จพระเจ้าพะโคะกับหลวงพ่อยเหยียบน้ำทะเลจืดเป็นพระภิกษุรูปเดียวกัน² และหลังจากการสร้างพระเครื่องรูปหลวงพ่อทวดแล้ว จึงตั้งชื่อพระเครื่องที่สร้างว่า “หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด” ดังที่ อนันต์ คณานุรักษ์ ได้บันทึกเรื่องนี้ไว้ว่า

(อนันต์ คณานุรักษ์) ประรากับท่านพระครูวิสัยโสภณว่าพระเครื่องนี้จะ ให้ชื่อว่าพ่อทวด ตามความนิยมเรียกของคนถิ่นนั้น แต่ท่านพระครูฯ นั่งสมาธิถามท่าน ท่านว่าไม่เอา ถ้ามต่อไปว่าจะให้ชื่อว่าสมเด็จพระเจ้าพะโคะหรือ ท่านว่าชื่อนี้ให้เขาเรียกกันทางโน้น (หมายถึงภูมิลำเนาเดิมหรือวัดพะโคะ) ถ้ากระนั้นจะชื่ออย่างไร วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของท่านบอกว่าให้ชื่อ “หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด” จึงให้ชื่อพระเครื่องตั้งแต่วันนั้นมา³

หลังจากที่การตั้งชื่อพระเครื่องว่า “หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด” ทางวัดข้างให้โดยอนันต์ คณานุรักษ์ ได้สืบค้นรวบรวมตำนานประวัติของหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดจากเอกสารและตัวบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งมีพระภิกษุผู้ให้ข้อมูลตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะที่สำคัญจำนวน ๔ รูป ดังที่อนันต์ คณานุรักษ์ ได้ระบุไว้ว่า

¹ พระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) และอนันต์ คณานุรักษ์. ตำนานเรื่องหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดเจ้าอาวาสองค์แรกวัดราษฎร์บูรณะ (ข้างให้) ประวัติการสร้างพระเครื่องและคุณอนิหารสมเด็จพระเจ้าพะโคทวดฯ ณ วัดข้างให้ ตำบลป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี, สงขลา : โรงพิมพ์ดุสิต. ๒๕๐๕. หน้า ๓๑-๓๒.

² สัมภาษณ์พระครูศรีธรรมราช (อำมร) เจ้าคณะอำเภอเมืองยะลา วัดเมืองยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อดีตเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐสถาน (วัดพะโคะ) เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘.

³ พระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมฺมธโร) และอนันต์ คณานุรักษ์. เรื่องเดิม. หน้า ๓๘.

หนังสือเล่มนี้ได้รับรวบรวมเรื่องมาจาก ตำนานวัดพะโคะ และได้จากนิยายโบราณ ซึ่งเล่าสืบต่อกันมา และผู้เขียน (อนันต์ คณานุรักษ์) ได้รับความเมตตาจาก พระคุณเจ้าถึง ๔ องค์ เป็นผู้ให้เรื่องดังกล่าวนามท่านต่อไปนี้ คือ

๑. ท่านเจ้าคุณพระปริวัตรวรากร วัดตานีนรสโมสร กรุณาคัดลอกตำนานวัดพะโคะ มาจากวัดพะโคะ อำเภोजะบังพระ จังหวัดสงขลา
๒. ท่านสง โฆษะโก เจ้าอาวาสวัดพะโคะ กรุณาเล่านิยายเกี่ยวกับวัดพะโคะ
๓. พระอุปัชฌาย์ดำ ดิษโร เจ้าอาวาสวัดศีลาลอย อำเภोजะบังพระ จังหวัดสงขลา กรุณา เล่าเรื่องสมเด็จพระเจ้าพะโคะเพิ่มเติมจากตำนานต้นฉบับเดิม
๔. ท่านอาจารย์ทิม ธมมธโร (ท่านพระครูวิสัยโสภณ) เจ้าอาวาสวัดข้างให้ กรุณาเล่านิยาย อันเล่าสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณกาล เรื่องท่านลังกาหรือท่านข้างให้องค์แรก¹

นอกจากนี้ในคราวที่ทางวัดจัดพิธีปลุกเสกพระเครื่องหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด ณ วัดข้างให้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้มีการนิมนต์ให้พระอธิการสง โฆษะโก อดีตเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐฐาน (วัดพะโคะ) เทศนาประวัติสมเด็จพระราชมนูสีมารามคุณูปมาจารย์ให้ฟัง มีการจดบันทึกแล้วเรียบเรียงเป็นประวัติหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด วัดข้างให้² ตั้งแต่นั้นมาจึงรู้จักกันในนาม “ตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด” และได้รับรวบรวมจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในงานผูกพัทธสีมาอุโบสถวัดราชบุรณะ (วัดข้างให้) เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๑³ หลังจากนั้นได้มีผู้รู้ในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุได้รับรวบรวมตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดตามแนวของตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดของวัดข้างให้และจัดพิมพ์ออกเผยแพร่อีกหลายเล่ม ดังเห็นได้จาก หนังสือประวัติหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด (พระราชมนูสีมารามคุณูปมาจารย์) หรือ สมเด็จพระเจ้าวัดพะโคะ เจ้าอาวาสวัดข้างให้องค์แรก เรียบเรียงโดยผู้ใช้นามแฝงว่า อมรธัม ได้พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ในหนังสือเล่มนี้ ได้ระบุว่าได้เรียบเรียงมาจากเค้าโครงประวัติหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืดที่พระชาว มงกุฎสโร ได้แต่งไว้เป็นบทร้อยกรองและจัดพิมพ์แจกในงานยกศาลาเชื่อนสมเด็จพระเจ้าวัดพะโคะ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐⁴ แสดงให้เห็นว่าตำนานหลวงพ่อดุสิต

¹ พระครูวิสัยโสภณ (ทิม ธมมธโร) และอนันต์ คณานุรักษ์. เรื่องเดิม. หน้า ข-ค.

² ชัยวุฒิ พิชะกุล. หลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด : ศึกษาประวัติ คติความเชื่อและผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๕๐. หน้า ๙๓.

³ ดูรายละเอียดใน อนันต์ คณานุรักษ์. หลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด เจ้าอาวาสวัดราชบุรณะ (วัดข้างให้) องค์แรกและคุณอภิบาลหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด. พิมพ์ขึ้นในงานผูกพัทธสีมาพระอุโบสถวัดราชบุรณะ (วัดข้างให้) ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๑. ยะลา : โรงพิมพ์อัคราพัฒนา. ๒๕๐๑.

⁴ อมรธัม (นามแฝง). ประวัติหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลจืด (พระราชมนูสีมารามคุณูปมาจารย์) หรือสมเด็จพระเจ้าวัดพะโคะ เจ้าอาวาสวัดข้างให้องค์แรก. สงขลา : โรงพิมพ์วิจิตรการพิมพ์, ๒๕๐๔. หน้า คำนำ.

เหยียบน้ำทะเลเจ็ดฉบับร้อยกรองแต่งและพิมพ์เผยแพร่ก่อนฉบับร้อยแก้วของวัดข้างใต้ที่พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ เจ้าอธิการล้น กาญจน หรือพระครูอภิรักษ์ชุมพลเขตเจ้าคณะตำบลตีหลวง ตำบลชุมพล และเจ้าอาวาสวัดตีหลวง อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา ได้ทำการรวบรวมข้อมูลตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับสมเด็จพระโคะที่เล่าขานกันบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แล้วจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ เรื่อง “ประวัติสมเด็จพระโคะที่เล่าขานกันบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ดังที่เจ้าอธิการล้น กาญจน ได้กล่าวไว้ว่า

ตามที่อาตมาภาพจัดเรียบเรียงขึ้นครั้งนี้ อาศัยได้อ่านประวัติเก่าเพราะเดิมบ้างได้ฟังจากคนเฒ่าแก่เล่าบ้างที่เขารับการเล่าต่อ ๆ กันมานั้นบ้าง การเรียบเรียงนี้บางแห่งบางตอนอาจจะผิดพลาดอยู่บ้าง เพราะจำพลัง ๆ ลืม ๆ บางตอนบางแห่งก็เป็นเรื่องอุปมาอุปมา หรือจักภษาชิตประดิษฐ์กลอนหรือวินิจฉัยผิดพลาดบาทในตอนไหนอาตมาภาพจะขอภัย¹

หลังจากตำนานหลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ดฉบับร้อยกรองแต่งและตำนานสมเด็จพระโคะได้จัดพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่นั้นมา ทำให้ตำนานนี้แพร่หลายไปอย่างรวดเร็วและได้มีผู้ศึกษาดำเนินการต่อ ๆ กันมาอีกจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่ต่าง ๆ ไปจากตำนานดังได้กล่าวมาแล้ว เหตุผลสำคัญที่ทำให้ตำนานนี้เผยแพร่ไปอย่างรวดเร็วเกิดจากการสร้างพระเครื่องหลวงพ่อดุสิตและสมเด็จพระโคะของวัดต่าง ๆ จำนวนมาก ผู้คนที่ได้รับพระเครื่องไปต่างก็ต้องการทราบประวัติความเป็นมา เกิดการเล่าขานหรือพิมพ์เอกสารออกเผยแพร่ ทำให้เกิดการถ่ายทอดและสืบทอดตำนานหลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ดฉบับร้อยกรองแต่งและตำนานสมเด็จพระโคะในปัจจุบัน

๒. สถานภาพองค์ความรู้ที่มีอยู่ของตำนานหลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ดฉบับร้อยกรองแต่ง

ตำนานหลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ดฉบับร้อยกรองแต่งเป็นตำนานที่เล่าแพร่หลายในภาคใต้อย่างกว้างขวางเป็นที่สนใจของนักวิชาการและประชาชนทั่วไป ได้มีการศึกษารวบรวมเรื่องราวที่เกี่ยวกับตำนานหลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ดฉบับร้อยกรองแต่งหลายประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

ชัยวุฒิ พิชะกุล² ได้วิจัยเรื่อง “หลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ด : ศึกษาประวัติ คติความเชื่อและผลกระทบที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้” ได้กล่าวถึง ประวัติชีวิตของหลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ด วัดราชประดิษฐฐาน(วัดพะโคะ) จังหวัดสงขลา และหลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ด วัดราษฎร์บูรณะ(วัดข้างใต้) จังหวัดปัตตานี ในด้านชาติภูมิ การบรรพชาอุปสมบท และศึกษาเล่า

¹เจ้าอธิการล้น กาญจน. ประวัติสมเด็จพระโคะที่เล่าขานกันบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สงขลา : โรงพิมพ์สมบูรณโอสถ, ๒๕๐๖. หน้า ๘.

²ชัยวุฒิ พิชะกุล. หลวงพ่อดุสิตเหยียบน้ำทะเลเจ็ด : ศึกษาประวัติ คติความเชื่อ และผลกระทบที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๕๐. หน้า ๓๔ - ๑๐๐.

เรียน พระรามนักปราชญ์แห่งกรุงศรีอยุธยา การกลับมาตุภูมิเพื่อจรจรโงงพระพุทธานุภาพบริเวณ
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การหายตัวไปของสมเด็จพระราชมนูนี้สามีรามคุณูปมาจารย์ คติความเชื่อ
เกี่ยวกับหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับดวงแก้ววิเศษ ความเชื่อเกี่ยวกับ
การเหยียบน้ำทะเลจืด ความเชื่อเกี่ยวกับการโลหะกลายเป็นดวงไฟ ความเชื่อเกี่ยวกับ
สถานที่ปกกลดและสถานที่พักศพ ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง เป็นต้น ส่วนผลกระทบที่
มีต่อสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้มีหลายด้าน เช่น ผลกระทบด้านความเชื่อการบูชาหลวงพ่อดวง
เหยียบน้ำทะเลจืด ผลกระทบด้านสังคมสังเคราะห์ ผลกระทบด้านการส่งเสริมการศึกษา ผลกระทบ
ด้านการส่งเสริมประเพณีและศิลปอาชีพ เป็นต้น

ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ¹ ได้วิจัยเรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดใน
จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุงและจังหวัดปัตตานี” โดยได้แบ่งความเชื่อเกี่ยวกับวัตถุมงคลรูปหลวง
พ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดออกเป็น ๕ ประการ ได้แก่ ความเชื่อด้านคงกระพันและมหาอุด ความ
เชื่อด้านเมตตา ความเชื่อด้านโชคลาภ ความเชื่อด้านแคล้วคลาด และความเชื่อด้านรักษาโรคร้าย
ไข้เจ็บ

ส่วน อนันต์² คณานุรักษ์ ได้รวบรวมความเชื่อเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกิดจากพระ
เครื่องหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดไว้ในเรื่อง “คุณและอภินิหารของหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเล
จืดเท่าที่ปรากฏเห็นประจักษ์แล้ว” พบว่ามีความเชื่อจำนวน ๓๒ เรื่อง ได้แก่ ความเชื่อรูปหลวง
พ่อดวงกลายเป็นถ่ายไฟ ความเชื่อหลวงพ่อดวงแก้พิษตะขาบ ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วย
รักษาคุ้มครองบ้านเรือน ความเชื่อหลวงพ่อดวงทำน้ำมันต๊ะเดาะให้คลอดบุตรง่าย ความ
เชื่อหลวงพ่อดวงกระซิบให้ช่วยหญิงคลอดบุตร ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยรักษาโรคหอบหืด
ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยให้แคล้วคลาดจากโจร ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยให้คงทนมหาอุด
ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยสร้างโบสถ์ ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยให้พ้นภัยจากรถยนต์ชนกัน
ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยให้ปลอดภัยอยู่เย็นเป็นสุข ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยให้หายป่วย
ความเชื่อหลวงพ่อดวงทำโทษผู้ที่นำพระเครื่องไปไว้ในที่ไม่สมควร ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยให้
ปลอดภัยจากรถชน ความเชื่อหลวงพ่อดวงห้ามไม่ให้ฝนตก ความเชื่อหลวงพ่อดวงช่วยให้
ปลอดภัยจากปลาที่ติดในคอ ความเชื่อหลวงพ่อดวงป้องกันปืน ความเชื่อหลวงพ่อดวงทำให้ปืน
แตก ความเชื่อหลวงพ่อดวงพ้นภัยจากคลื่นในทะเล ความเชื่อหลวงพ่อดวงทำให้พายุสงบ ฯลฯ

¹ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ. ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และ
จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔. หน้า ๖๔-๘๘.

²อนันต์ คณานุรักษ์. “คุณและอภินิหารของหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดเท่าที่ปรากฏเห็นประจักษ์แล้ว” ใน
ประวัติหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืดฯ วัดช้างให้ ตำบลป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. ยะลา : โรงพิมพ์ห้าแยกการ
พิมพ์, ๒๕๓๕. หน้า ๕๐-๙๓.

ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานหลวงพ่อดวง ส่วนใหญ่ที่ผู้ศึกษาวิจัยมาแล้ว มีความเชื่อที่ตรงกันหรือมีลักษณะคล้ายๆ กัน ดังเห็นได้จากงานเขียนของเจ้าอธิการลั่น กาญจนโณ¹อนันต์ คณานุรักษ์² ชัย สัจจาพันธุ์³ ทรงวิทย์แก้วศรี⁴ อุดม หนูทอง⁵ และฉลอง เจयाคม⁶ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลเจ็ดสอคล้องกัน ประกอบด้วยความเชื่อเกี่ยวกับดวงแก้ววิเศษ ความเชื่อเกี่ยวกับการเหยียบน้ำทะเลเจ็ด ความเชื่อเกี่ยวกับการแก้ปรีศนาธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรคห่า ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่วิปัสสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการไล่หายกลายเป็นดวงไฟ ความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรย และความเชื่อเกี่ยวกับมรณสถาน

ชัยวุฒิ พิชะกุล⁷ ได้ศึกษา เรื่อง “ย้อนรอยเส้นทางและมรณสถานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลเจ็ดวัดข้างใต้ อำเภอกอโกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี” ได้พบว่าในพื้นที่รัฐทางตอนเหนือของประเทศไทยมาเลเซีย ถึงวัดข้างใต้ จังหวัดปัตตานี มีสถานที่พักศพหลวงพ่อดวง จำนวน ๒๐ แห่ง แต่ที่ได้สำรวจไว้จริงจำนวน ๑๘ แห่ง ในประเทศไทยมาเลเซีย ได้แก่ ริมฝั่งน้ำสุโขงเกอร์นาริงค์ วัดโกระใน บ้านจะดาบ บ้านโคกเมรุหรือบาลิง ควนพระ ควนเจดีย์ วัดเทพสุวรรณาราม หรือวัดป่าดงแปลง วัดโพธิเจติยารามหรือวัดทุ่งควาย วัดลำป่า ควนกันข้าวแห้ง บ้านปลักคล้า บ้านนาข่า บ้านตะดาบ หรือบ้านแขก บ้านบางฉม๊กหรือวัดประดู่ วัดดินแดงหรือโคกดินแดง บ้านไทรบนตอ หรือวัดไทยประดิษฐาราม ในเขตประเทศไทย ได้แก่ บ้านถ้ำตลอด อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา วัดบันลือคชวาสาหรือวัดข้างใต้ก อำเภอกอโกโพธิ์ และวัดราชฎ์บูรณะหรือ วัดข้างใต้ อำเภอกอโกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นสถานที่ฌาปนกิจศพหลวงพ่อดวง

¹เจ้าอธิการลั่น กาญจนโณ. ประวัติสมเด็จพระเจ้าพะโคะราชมนีสามีรามคณูปมาจารย์เหยียบน้ำทะเลเค็มกลับเจ็ดเก่า กงเกวียน. สงขลา : โรงพิมพ์สมบูรณโอสถ, ๒๕๐๖. หน้า ๑๓๐-๑๓๒.

²อนันต์ คณานุรักษ์. “เรื่องหลวงพ่อดวง; ใน เรื่องเดิม. หน้า ๒-๓, ๖-๗, ๑๐-๑๓ และหน้า ๒๒-๒๕.

³ชัย สัจจาพันธุ์. “ประวัติสมเด็จพระเจ้าพะโคะ” ใน ประวัติวัดพะโคะและประวัติสมเด็จพระเจ้าพะโคะ. สงขลา : ม.ป.ท. ๒๕๒๕. หน้า ๔๐-๖๓.

⁴ทรงวิทย์ แก้วศรี. “ประวัติหลวงปู่ทวด; ใน หลวงปู่ทวด : ประวัติและวัดถมตล. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๗. หน้า ๓๗-๔๐.

⁵อุดม หนูทอง. “หลวงพ่อดวงในแง่ตำนานและความเชื่อ”, ใน วัดพะโคะ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๒๕. หน้า ๘๔-๘๕, ๘๗-๘๑.

⁶ฉลอง เจयाคม. หลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลเจ็ด. กรุงเทพฯ : ๙๙ มีเดียแอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๔. หน้า ๒๐-๒๙.

⁷ชัยวุฒิ พิชะกุล. ย้อนรอยเส้นทางและมรณสถานหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลเจ็ด วัดข้างใต้ อำเภอกอโกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๔๗. หน้า

นอกจากนี้ กมลาศน์ บุญเพชรทอง¹ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทและผลกระทบจากบทบาทของ วัดราชบุรณะ (วัดข้างใต้) อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี” พบว่า ส่วนใหญ่บทบาทของ วัดข้างใต้เกิดจากการสร้างพระเครื่องหลวงพ่อดอกออกมาให้ประชาชนได้ทำบุญ นำเงินไปส่งเสริม บทบาทของวัดข้างใต้ ซึ่งพบว่ามีอยู่ ๔ ด้าน คือ บทบาทด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่ การส่งเสริมสำนักเรียนพระปริยัติธรรมวัดราชบุรณะ(วัดข้างใต้) การส่งเสริมศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดราชบุรณะ (วัดข้างใต้) การส่งเสริมการอบรมสั่งสอนและการ เผยแพร่พุทธศาสนาโดยพระธรรมทูต การส่งเสริมการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน การส่งเสริมการสร้างศาสนสถานและถาวรวัตถุ การส่งเสริมการจัดตั้งมูลนิธิสมเด็จหลวงพ่อดอก เหยียบน้ำทะเลจืดและพระครูวิสัยโสภณ(ทิม ธมฺมธโร) วัดข้างใต้ บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ การสงเคราะห์โรงพยาบาลโคกโพธิ์ เช่น สร้างตึกผู้ป่วย อุปกรณ์การแพทย์ เป็นต้น การสงเคราะห์สถานเอนามัยนาประดู่ เช่น สร้างอาคารสถานเอนามัย อุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น บทบาทการส่งเสริมการศึกษา เช่น การส่งเสริมการสร้างและพัฒนาสถานศึกษา ได้แก่ การสร้าง โรงเรียนสมเด็จพระหลวงพ่อดอกวัดข้างใต้ การสร้างโรงเรียนราชมนูรังสฤษฏ์ และการพัฒนาโรงเรียน ภมรดิววัน เป็นต้น การส่งเสริมการให้ทุนการศึกษา และบทบาทด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย การอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรม การอนุรักษ์หัตถกรรมท้องถิ่น ส่วนผลกระทบจากบทบาทของวัดราชบุรณะ (วัดข้างใต้) มี ๖ ด้าน คือผลกระทบด้านการ ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การศึกษาของพระสงฆ์ การศึกษา ของนักเรียน การสร้างศาสนสถาน ผลกระทบด้านสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ สาธารณสุข สาธารณประโยชน์ ผลกระทบด้านการส่งเสริมการศึกษา ได้แก่ อาคารสถานที่และสื่อการเรียน การให้ทุนการศึกษา ผลกระทบด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การอนุรักษ์ศิลปกรรมไทย การอนุรักษ์พระเครื่องหลวงพ่อดอกเหยียบน้ำทะเลจืด การอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรม และการ อนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ธุรกิจการเช่าพระเครื่องและอาชีพ และผลกระทบด้านการท่องเที่ยว จากบทบาทของวัดราชบุรณะ (วัดข้างใต้) เหล่านี้เป็น คุณประโยชน์ในการจรจรของพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป และเป็นการพัฒนาสังคม ทั้งภายในอำเภอโคกโพธิ์และอำเภอใกล้เคียงอีกด้วย

¹กมลาศน์ บุญเพชรทอง. บทบาทและผลกระทบจากบทบาทของวัดราชบุรณะ (วัดข้างใต้) อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ. ๒๕๔๒. หน้า ๘๕ - ๙๗.

๓. การกระจายตัวหรือการปรากฏตัวของตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืด

ตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืด เดิมชาวบ้านเรียกว่าตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะ หรือพ่อท่านโคะแห่งวัดราชประดิษฐฐานหรือวัดพะโคะ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ หลังจากพระครูวิสัยโสภณหรือพระอาจารย์ทิม ธมมธโร อดีตเจ้าอาวาสวัดราชบุรณะหรือวัดช้างไห้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ได้สร้างพระเครื่องหลวงพ่อดขึ้นแจกจ่ายแก่ประชาชนพร้อมกับได้สร้างตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืดขึ้น โดยนำตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะกับตำนานท่านช้างไห้หรือท่านลังกามาต่อกัน จึงทำให้ตำนานหลวงพ่อดเหยียบน้ำทะเลจืด วัดช้างไห้ค่อย ๆ เผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางตั้งแต่นั้นมา ซึ่งได้แพร่หลายไปทั่วภาคใต้และภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย การกระจายตัวของตำนานหลวงพ่อดแบ่งได้ ๒ ลักษณะดังนี้

๓.๑ การแพร่กระจายที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อด การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้พบว่าตำนานหลวงพ่อดได้แพร่กระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้หลายแห่งและรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย แต่ละหัวเมืองหรือแต่ละชุมชนจะพบสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดจำนวนมากมาย โดยเฉพาะบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาที่พบแล้ว ได้แก่ บ้านสวนจันทร์เป็นสถานที่เกิด สำนักสงฆ์ตันเลียบเป็นที่ฝังรก บ้านนาเปลเป็นที่งูคายแก้ว วัดดีหลวงเป็นที่บรรพชาเป็นสามเณร วัดพะโคะ อำเภอสิงหนครเป็นที่หลวงพ่อดสร้างเจดีย์พระศรีรัตนมหาธาตุ วัดสี่หยัง อำเภอระโนด เป็นที่เรียนธรรม คลองท่าแพหรือวัดท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นที่อุปสมบทและศึกษาธรรมที่วัดเสมาเมือง วัดคงคาเลียบเป็นที่ลงเรือไปกรุงศรีอยุธยา บ่อน้ำรอยเท้าที่เกาะนุ้ยนอกเป็นที่เหยียบน้ำทะเลจืด บ้านโกฏี อำเภอปากพนัง เป็นที่ปักกลด วัดพัทฐสีมา วัดหัวลำภู อำเภอหัวไทร เป็นที่ปักกลด ถ้าคูลาสุวรรณ จังหวัดพัทลุง เป็นที่หลวงพ่อดสร้างพระพุทธรูปและพระเจดีย์ ถ้ำตลอดและถ้ำคอก อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เป็นที่วิปัสสนา วัดช้างไห้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นที่ฌาปนกิจศพและที่เก็บอัฐิหลวงพ่อด วัดช้างไห้ตก เป็นที่พักศพหลวงพ่อด ถ้ำวิปัสสนาเขาตงเกียบ เป็นที่นั่งวิปัสสนาของหลวงพ่อด

นอกจากนี้ในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย พบว่าตำนานหลวงพ่อดแพร่หลายมากในรัฐเกดะห์และรัฐเประ เช่น สถานที่ริมฝั่งน้ำสุโงบ๊ะบรรจบกับสุโงบ๊ะเกอร์เดริงค์ อำเภอเกอร์ริ รัฐเประ เป็นสถานที่มีรณภาพของหลวงพ่อด วัดโกระะใน (ร้าง) อำเภอเป็งกาลันสุรุ รัฐเประ เป็นสถานที่พักศพ วัดจะดาบ (ร้าง) โคกเมรุ บุกิตสามี่ บุกิตจันดี วัดเทพสุวรรณารามหรือวัดป่าดงแปลง วัดทุ่งควายหรือวัดโพธิเจติยาราม วัดลำปา ควนกันข้าวเสีย บ้านปลักคล้า บ้านนาข่า บ้านบางฉม๊ก โคกดินแดง วัดไทรบนตอหรือวัดไทยประดิษฐาราม รัฐเกดะห์ เป็นสถานที่พักศพ

หลวงพ่อดุสิต เป็นต้น¹ สถานที่เหล่านี้ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลเจ็ด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ตำนานเรื่องนี้แพร่หลายอย่างกว้างขวางในชุมชนต่าง ๆ ที่มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาด้วยความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้ตำนานเรื่องนี้อยู่คู่ชุมชนมาจนปัจจุบัน

๓.๒ การแพร่กระจายที่เกิดจากความเชื่อความศรัทธาของผู้คนที่มีต่อองค์หลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลเจ็ด

การเก็บรวบรวมตำนานหลวงพ่อดุสิตครั้งนี้พบว่า การแพร่กระจายของตำนานส่วนหนึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับตัวตำนานที่เล่าต่อ ๆ กันมา แต่พบว่าสถานที่ต่าง ๆ จำนวนมากในทุกภาคของประเทศไทยมีสถานที่หรืออนุสรณ์ที่เกี่ยวข้องกับองค์หลวงพ่อดุสิต ซึ่งเกิดจากความเชื่อความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้ตำนานหลวงพ่อดุสิตแพร่หลายไปตามสถานที่นั้น ๆ ด้วย ส่วนใหญ่เป็นตำนานที่แพร่กระจายไปหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ การแพร่กระจายของตำนานมักจะคู่กับการสร้างพระเครื่องและรูปหล่อหลวงพ่อดุสิตขนาดใหญ่ เช่น รูปหล่อหลวงพ่อดุสิตวัดห้วยมงคล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รูปหล่อหลวงพ่อดุสิตอุทยานหลวงพ่อดุสิต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระเครื่องหลวงพ่อดุสิตวัดบางนอนหรือวัดวาริบรรพต จังหวัดระนอง พระเครื่องหลวงพ่อดุสิต วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ พระเครื่องหลวงพ่อดุสิตวัดสะแก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระเครื่องหลวงพ่อดุสิตวัดม่วง วัดเอี่ยมวรนิษฐ์ กรุงเทพฯ เป็นต้น การสร้างวัดถุมงคลและรูปหล่อหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลเจ็ดทำให้ตำนานที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อดุสิตได้แพร่หลายออกไปในวงกว้างเป็นการถ่ายทอดสืบทอดและอนุรักษ์ตำนานเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง จนเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วประเทศและชาวพุทธในประเทศใกล้เคียง เช่น ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น

๔. ชุมชน/กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลเจ็ด

ตำนานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลเจ็ดหรือตำนานสมเด็จพระเจ้าพะโคะเป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและกลุ่มคนต่าง ๆ จำนวนมาก พอจะแยกได้ดังนี้

๔.๑ ชุมชนและกลุ่มคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดุสิต เช่น ชุมชนบ้านดีหลวง ชุมชนบ้านพะโคะ ชุมชนบ้านนาเปล ชุมชนบ้านสีหยัง ชุมชนบ้านบนสวน จังหวัดสงขลา กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำองค์กรท้องถิ่น วัฒนธรรมจังหวัด อำเภอดำบล ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับตำนานหลวงพ่อดุสิต

๔.๒ ชุมชนและกลุ่มคนที่อยู่นอกพื้นที่ของตำนานหลวงพ่อดุสิต เป็นชุมชนและกลุ่มคนที่มีความเชื่อความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดุสิต เช่น ผู้นิยมพระเครื่องหลวงพ่อดุสิต

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. ย้อนรอยเส้นทางและมรดกสถานหลวงพ่อดุสิตเหียบน้ำทะเลเจ็ด วัดช้างให้ อำเภอดำบล จังหวัดปัตตานี. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๔๗. หน้า ๑๔-๑๕.

ผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับพระเครื่อง ชุมชนบ้านควนวิเศษ จังหวัดตรัง ชุมชนบ้านบางนอน
จังหวัดระนอง ชุมชนบ้านท่าสำเภาเซย ชุมชนบ้านทรายขาว จังหวัดปัตตานี เป็นต้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus